DISSERTATIO
INAUGURALIS MEDICA
DE
SCARLATINA,
QUAM
CONSENSU ET AUCTORITATE
MAGNIFICI DOMINI PRAESIDIS ET DIRECTORIS
SPECTABILIS DOMINI DECANI
NEC NON
CLARISSIMORUM ET CELEBERRIMORUM
DD. PROFESSORUM PRO DOCTORIS
LAUREA OBTINENDA IN ANTIQUISSIMA ET CELEBERRIMA UNIVERSITATE PESTIENSI PUBLICAE SUBMITTIT
DISQUISITIONI

JOSEPHUS LŐRINCZY.

In theses adnexas disputabitur in Universitatis aedibus die
Junii 1847.

PESTINI,
TYPIS JOSEPHI BEIMEL,
1847.

ORVOSI ÉRTEKEZÉS

A'

VÖRHENYRŐL.

ORVOS DOCTORRÁ

IKTATÁSA ÜNNEPÉLYÉRE

IRTA

LŐRINCZY JÓSEF.

PESTEN,

BEIMEL NYOMTATÁSA

1847.

TISZTELT 'S SZERETETT

TESTVÉREMNEK

LŐRINCZY RUDOLFNAK

háladatos öccse.

A' vörhenyről.

A' vörheny ha Meissner Fridrik Lajos véleményéhez járulni akarnánk, már Thucydides ideje alatt mint nagyszerü pusztitásokat okozó nyavalya ismeretes volt. Sydenham, ki 1750-ik évben Angolhon fővárosában egy kártékony járványát ezen betegségnek megvigyázta, Schönlein tanitóval együtt **1619** évre, mint születése korára gyanakodnak.

De légyen bármelly korú is ezen betegség, czélom e' kis munkácskámban a' nyavalyát megismertetni; az az: képét hiven fösteni, és igy előjeleit, lefolytát, tartósságát, különbféleségét, kórhatározatát minden szakában, székét, lényegét, bonyolodását, hatását más betegségekre, mellyek lefolyta alatt támadnak, jóslatát, okát és gyógyitásmódjait elősorolni.

A' vörheny, mint ragályos, orbánczos eredetü fiatal egyéneket meglepni szokó bőrkiüteg, nagyobb, korlátlan, és egymással egyesülni iparkodó, ugyanazon egyénnél csak egyszer előkerülő lázas mozgalmakkal fejlődő és megjelenése után a' láz megszünésével külelkező, a' bőr fölött nem emelkedő, vörös, idomtalan, 's egész testet meglepő, későbben elhalaványodó és végre a' test különbféle részeihez képest különbféle nagyságban ugyan, de mégis mindenkor hártyás lehámlással végződő foltok által ismerteti magát.

Meghatározva azt, millyen legyen a' kiüteg, mellyről szólani szándékom nem lesz felesleg négy szakát ezen bajnak emliteni, t. i. 1-ör: az izgatás vagy ragály felvétele szakát (stadium irritationis vel opportunitatis). 2-or A' kiüteg megjelenése vagy fejlődése szakát (stadium eruptionis). 3-or A' kiüteg virágzása szakát (stadium efflorescentiae vel acmes). 4-er A' lehámlási szakát (stadium desquammationis).

Első szak.

Az izgatás vagy is ragály-felvételi szak.

Noha ezen kiüteg minden ragály nélkül okát még mindeddigi tudományunk' állása szerint adni nem birók, néha magától fejlődik ki, mindazonáltal a' gyermek-betegségeket legszigorubban megvigyázó franczia, német és angol orvosok véleményihez csatlakozva a' ragályos anyag' felvételéből származtatjuk ezen nyavalyának olly kártékony elhatalmazását annál is inkább: mivel tudjuk azt egyrészt, hogy mentől kevésbé vannak egyének a' ragálynak kitéve, annál hamarabb bántatnak; másrészt pedig, hogy olly szerekkel birunk, mellyek képesek a' ragálynak kitett egyéneket is megóvni a' baj kifejlődésétől.

Hogyan és miképen hat a' ragályos anyag a' testre? mennyi idő kelljen, mig a' baj általános ellenhatást okoz? igen nagy vitatkozást okozó kérdések. A' német orvosok általános szabályuk nyolcz napot, a' franczia orvosok háromtól egész tizenhárom napi időt állitanak, mig a' baj előjelei mutatkoznak, ámbár némelly esetekben 15—20 söt 40 napi érintkezés után a' ragályos nyavalyát látták kifejlődni, de ezt vagy hosszabb ideig nem hatott ragálynak, vagy olly betegségnek, melly a' vörhennyel egykorulag nem létezik, tulajdonitják.

Előjelei.

Előhozván a' ragály' behatása azon izgatási fokot, hogy általános visszahatást szül, következendő előjeleit tapasztaljuk:

Egy látszólag egészséges fiatal egyén rögtön lázas mozgalom által lepetik meg, mellyel nem ritkán epés hányás, főfájás, kábultság párosulva jár. A' létre kapott láz esténkint csendesen nagyobbodik, a' szomjúság nagy, az étvágy csökkent, a' bőr forró és száraz, az érverés szapora, összehúzódott; sőt nem ritkán rendetlen is, félrebeszélés, álmosság gyakoriabb társai ezen bajnak, mint a' rángások; ezekhez nem sokára szúró torokfájdalmak, de vagy csekély vagy semmi helybeli vörösséggel, csatlakoznak.

Második

vagy is fejlődési szak.

A' lázos tünemények mindig nagyobbodván, ritkábban ugyan néhány óra lefolyta után, de közönségesen második vagy harmadik napon különbféle nagyságú, idomtalan, szegletes, a' bőr fölé nem emelkedő rózsaszínű foltok mutatkoznak az arczon, mellyek új nyomás alatt eltünnek, de felhagyván a' nyomással, rögtön visszatérnek, és pedig a' környékről a' középpont felé.

A' kiüteg fejlődése kezdetén a' bőr a' foltok közt ép marad, de rövid idő mulva az ép bőr is gyuladásos rokonszenvedésbe hozatik, és egy vörös foltot képez, mellyen számtalan kisebb sötétebb színű vörös foltok látszanak. Most az általános tünemények még inkább nagyobbodnak, a' bőr forróbb és szárazabb, az érverés szaporább, úgy hogy kisebb egyéneknél 120—140—160 szaporodik egy percz alatti száma; a' szomjúság nagy, a' torok és áll alatti mirigyek da-

gadnak, vörösödnek, sőt néha vékony kása-nagyságu állhártyákkal födetnek. A' nyelv nedves, sárgás vagy fehér nyákával van födve a' közepén, szélei pedig valamint hegye élénk-vörös. A' nyelés fájdalmas. A' lélekzés rendes, nem szapori. A' kopogatás és hallgatódzás semmi rendellenes jeleit nem tapasztaljuk. A' has keveset duzzadt, fájdalom nélküli puha. Székletételek általánosan rendesek, néha mindazonáltal csekély székszorulás, vagy kisded hasmenés lehet jelen. A' betegek nyugottan feküsznek, és legfelebb főfájásról panaszkodnak, éjjel álmokban nyugtalanok sőt néha félre is beszélnek.

Ezen tünemények nagyobbodván, minekutána a' kiüteg az arczot, nyakat már meglepte, másnap a' foltok az egész testen előtünnek, és pedig olly renddel, hogy majd mindenkor a' finomabb bőrrel ruházott részeken fejlődnék mindenek előtt a' baj, és virágozván is a' kiüteg, ezen helyeken mindig sötétebb színü szokott lenni; kifejlődvén az egész testen, illy lefolyam után a' kiüteg, virágzási szakába lép.

Harmadik

vagy is virágzási szak.

A' már megjelent vörös kiüteg ezen időszakban mindig sötétebb színt ölt úgy annyira, hogy azt Huxham után a' málna-lé szinével összehasonlitni szokják valamennyi orvosok, melly szín, ha a' beteg kiált vagy nyughatatlankodik, még sötétebbre változhatik. Most a' betegek csekély fájdalomról vagy inkább viszketegségről panaszkodnak a' bőrön, melly égető forró, duzzadt és ránczosodni kezdő; — az átalános tünemények nagyobbodhatnak vagy megállapodnak, a' toroklob most éri legnagyobb fokát, a' vörösség a' bárzsingon 's a' szájüreg lágy részein legnagyobb fokra emelkedik, a' nyelés igen fájdalmas, és néha több órákig végké-

pen lehetetlen; a' nyelvnek fehér vagy sárga nyákás fölözete eltünik, és mély vörös szint ölt, a' kifejlődtebb szemőcsöcskék (papillae), mellyek már a' baj kezdetén is jelen vannak, de befödve, most tisztán látszanak; a' láz megállapodik, és a' szomjusággal együtt lassankint kisebbülni kezd.

Igy tart a' kiüteg három vagy négy napig, ekkor észrevehetőleg sáppadni kezd, mig végre három vagy négy nap után végképen eltünik. A' láz megszünik, vele a' szomjúság és forróság, az érverés rendes lesz, a' torokfájás és vörösség óriási léptekkel mulni kezd, és a' mint a' kiüteg' vörössége halványodik, úgy az arczon és nyakon a' negyedik szak, t. i. a' lehámlási szak, áll be.

Negyedik

vagy is lehámlási szak.

Ezen szaka a' kiütegnek azon helyeken kezdődik, a' hol először fejlődött, t. i. az arczon és nyakon, itt finom lekorpádzási alakban végződik; a' többi test részeire jutván a' sor, különféle nagyságú és idomú alakokban történik a' lehámlás, igy néha az ujjakról egész hüvely idomú bőrzsacskócska hámlik le, melylyet a' kis betegek ön erejök segedelmével le is szoktak tépni. Az egészség most visszatérni kezd, a' betegek jobb kedvüek, az étvágy helyreáll, és az egész szak 8—20 nap alatt bevégződik, visszamaradván egy ideig a' bőr érdes tapintatú felülete.

Ezen most előszámlált tünemények csekély módositással, mellyet különbféle befolyásoknak, valamint a' beteg testalkotásának lehet tulajdonitani, jellemzik a' rendes lefolytu vörhenyt. De valamint egy szabály sincs kivétel nélkül, úgy a' vörheny is ezen rendes lefolyamától eltávozik, és ekkor rendetlenül lefolyó vörhenynek (scarlatina anomala) nevezzük.

Egyik faja ezen rendetlenül lefolyó vörhenynek sokkal szelidebb tüneményekkel jár, mert alig hogy valami csekély lázos mozgalmak mutatkoznak, néhány óra vagy legfölebb másnap észrevehető az egész testen, vagy csak némelly részén minden bőrdag nélküli igen mérsékelt rózsaszinű pettegetett kiüteg, melly 2—3 napig tartván eltünik, és a' beteg 5—6 nap mulva egészségesnek érzi magát a' nélkül, hogy alkalmatlan torokfájás vagy nyeldeklő lehetetlenség mutatkozott volna, az étvágy kisebb ugyan, de nem egészen lerontott, a' bőr melegsége valamint az érverés igen kevéssel magasztalt egész lefolyta alatt, úgy: hogy valóban minden orvos és szülők örülhetnek illy lefolytú vörhenynek, de csak úgy, ha nem csalárd annak sebes eltünte, mert néha halálos következményeket von maga után.

A' másik faja a' rendetlen lefolytú vörhenynek mint általános tüneményeire, mint a' kiüteg' szinére nézve sokkal nagyszerűbb; a' baj már kezdetével nagy torok- és főfájással, félrebeszéléssel lép föl; előjelei 2-3-4 nap tartanak. A' kiüteg hamar meglepi az egész testet, sötét-vörös, későbben violaszinű, és ezen színe néha a' halálig eltart.

A' láz nagy, az arcz nagy bántalmat és levertséget külel; az ajkak valamint az orr sáppadt, száraz, vérző, a' fogak és orrlukak kormos pölyhökkel meglepvék, a' nyelv vörös, vagy a' vérzéstől barnás nyákával födve, néha száraz, a' szemek beesve, edényei vérrel belövelve, a' has duzzadt, és néha a' székletételek gyakoriak, egy szóval ezen faja a' vörhenynek alhasi hagymáz tüneményeivel folyik le, és valamint ez, úgy ezen fajú vörheny is mindenkor legnagyobb veszedelemmel jár, sőt a' mi ezen vörhenyt illeti, majd mindenkor halálos és pedig rövid idő alatt.

A' többi fajai ezen bajnak csak fokozatai az imént leirt három fajnak, és többnyire a' járvány jobb vagy rosszabb nemtőjétől veszik különbségöket.

Kórhatározat.

A' mi a' vörheny kórhatározatát illeti, az a' baj kezdetével majdnem lehetetlen, mert ha a' betegnél hányás, főfájás, étvágycsökkenés és láz áll be, senki nem lesz olly vigyázatlan, hogyha talán vörhenyes járvány uralkodnék is, hogy azonnal vörhenyre állitaná kórhatározatát.

Vannak azonban igen gyakorlott szemű orvosok, mint: Lichtenstädt, Schönlein, kik a' nyelv vörösségéről és annak igen kifejlődött szemölcsöcskéiről, úgy szólván tántorithatlan biztossággal a' kiüteget már előjeleinek szakában meghatározzák; és ugyanezen jelekből Hingeston a' vörhenyt kiüteg nélkül megismerni akarja. Lieber ismét más főelőjelét látja ezen betegségnek, t. i. a' nyelv nagyobbult szemőcsöcskéi közt létező kisded hólyagocskákat, mellyek tiszta folyadékkal telve vannak.

De mindezen tünemények csak néha lévén jelen, átalános kórhatározati értékkel nem birnak első időszaka kezdetén a' vörhenynek. Későbben ha torokfájás csatlakozik a' lázhoz, hányáshoz, főfájáshoz, vagy egyszerű toroklobot, vagy hártyás bárzsinglobot, vagy vörhenyt lehet jövendölnünk. Itt a' nagy láz, és azzal ellentett kisebbszerű torokvörösség, a' hiányzó hártyaképzés jövendöltetik velünk a' vörhenyt. Ha a' toroklob helyett arcz- és szemvörösség, nátha, de leginkább hurut áll be; akkor kanyaróra (morbilli) tesszük előlegesen kórisménket; ha pedig nagyobb hasmenés, égető forrósága a' bőrnek, nagy szomjuság, sebes, könnyen elnyomható nagy érverés, a' nagy szomjusággal ellentett sok vizellés, és minden habár legkedvesebb tárgyak iránti közömbösség és elhagyottság mutatkozik, akkor hagymáztól kell félnünk, és igy még más bizonyosabb kórismertető jelek nem mutatkoznak, a' kórhatározatot felfüggeszteni legtanácsosabb.

Előtünvén második időszakában a' kiüteg, a' ki csak egyszer is látta rendes alakját ezen bajnak, lehetetlen hogy hamis kórhatározatot állitson fel, noha fájdalom, tapasztalnom kelletett egypár hónap előtti kirándulásom' alkalmával magyar fővárosunkból a' körülfekvő vidékekre, hogy előforduló járványos és kivánható rendességgel lefolyó vörhenyt nagyobbrészt kanyarónak keresztelik; ugyanazért nem tartom feleslegesnek e' két kiütegnek kórhatározóilag érdekes különféle tüneményeit elősorolni.

Vörhenynél.	Kanyarónál.
Nagy láz, nyákás vagy epés hányás, főfájás, kábultság, nem ritkán álmosság, szúró torokfájdalom és annak nagyobb vörössége, nagyon felmagasztalt testi meleg, és szomjuság.	A' láz középszerü, ritkán csekély étel, vagy nyákás hányás, álmosság, szúró, égető szemfájdalom és azoknak vörössége, könynyezés, nátha, orrbedugulás, köhögés, ritkán igen csekély toroklob.
A' kiüteg közönségesen három nap növekedik, mig legnagyobb kifejlődési fokát eléri.	A' kiüteg 24 vagy legfelebb 48 óra alatt kifejlődik.
Rendetlen idomú nagy vörös foltok, mellyek a' bőr fölé nem emelkednek, összefutnak széleikkel és rövid idő alatt az egész test mélyebb szinnel pettegetett vörös skarlátszinü a' nélkül, hogy a' kiüteg közt a' bőr ép színe megmaradna.	Különbféle nagyságú ugyan, de a' mi idomát illeti, az kerekded, és a' bolhacsipéssel legjobban öszvehasonlitható, szélei egyenetlen sugarasok, a' bőr felé általánosan mindig, de néha közepe emelkedettebb és kupképü, kézzel is tapintható, ritkán nagyobb kiterjedésben összefutó, és ha ez megtörténik is, félhold képet ir le akkor a' kupos felemelkedésektől, érdes tapintatú, a' nagyobb rózsaszinü vagy sötét vörös folt, megmaradván mindig a' kiüteg közt a' bőr ép szine; az egész testet soha meg nem lepi, hanem csak szórva pettegeti.
Az arczot és nyakat kivéve, hártyás az egész testen a' lehámlás.	Az egész testen korpás a' lehámlás.

Lényege és széke.

A' vörhenyt mindeddig börlobnak tartották az orvosok, mivel csak a' bőr vörösségét és forróságát vették tekintetbe; söt mi több, most is annak tartják leghiresebb orvosaink közül némellyek, igy: Clark angol orvos, Braun, ki 1840-ben egy járványát vigyázta meg ezen bajnak, azt jegyzé föl, hogy ezen járvány alatt megbetegedett egyénekkel érintésbe jött lakosok gyakran orbánczos bántalom, de leginkább orbánczos toroklob, és orbánczos arczlob által lepettek meg, és innen a' vörhenyt, mint legnagyobb fokú orbánczot tekinti. Schönlein is az orbánczos bántalmak közé sorozta szóban levő kiütegünket, és azt orbánczból származtatja. Mások ellenben látván, hogy a' bőrlob által a' baj lényegét csak közelitőleg sem fejthetnék meg, általános vérbántalomban hiszik azt feltalálni; igy Lichtenstädt, Schlesier sajátlagos anyag felvétele által a' vérben látják leginkább az üteres vér megbetegedését; Ammon a' vörhenyt mint rögtön támadt beteges vérvegyületnek tekinti, melly által a' vérkeringés lényegesen háborgattatik; és ezt kórboncztani adatokkal támogatja, mellyekből kitünik, hogy ezen bajban elhunytak' felbonczolása semmi lobos terméket ki nem kutathat, hanem csak letett anyagokat, mellyek minden lobnélküli eredetüek; Francziahon gyermekorvosai közt diszlő Billiet és Barthez hasonlóképen átalános betegségnek, mellynek fő oka a' vér beteges bántalma, a' vörhenyt tartani nem vonakodnak.

A' mi székét illeti, noha a' baj átalános, mégis a bőr felszivó edényeiben látszik leginkább rejleni, a' vörösség sebes szétterjedése, ennek fölületességét általános lehámlása az érzéketlen hámhártyának, és vizenyős utóbajai is e' nyavalyának bizonyitják mind, hogy az alatta legközelebb fekvő képlet volt bántva.

A' legujabb szigorú vizsgálatok, és nevezetesen Jahn, Bicker, Frank szerint, már a' kiüteg megjelenése elött a' bőr felületén kisebb nagyobb távolságban igen kicsiny, tapintás által nem érezhető, hanem csak nagyító üveg által látható husszinü pontocskákat lehet észrevenni, melly pontocskák Bicker után, ki igen nagyító górcsőn által vizsgálta meg azokat, kisded hólyagocskákat képeznek. Ha ezen pontocskák megjelennek a' bőrön, és a' vörhenyt megelőzni szokott tünemények mutatkoznak, minden kétkedés nélkül, és pedig ezen pontocskák mennyiségéhez képest, nagyobb vagy kisebb fokú vörhenyt várhatni, az imint emlitett Irók szerint, megegyezvén mindnyájan abban, hogy ezen pontok soha nem futnak öszve.

Heyfelder, Mombert, egész bélfolyamban skarlát vörösséget láttak, de benne soha véredényeket találni nem birtak, bár milly nagyitó üveggel is; ezen vörösséget Andral és Gevaret a' vérgolyócskák' megszaporodásából származtatják. Ugyanilly vörösséget Ammon és Horn mind a' két üres érben, a' függérben, és tüd-ütér' felső részén, Barthez és Constant a' gögsip és hörgőkben; Bretonneau a' mellhártyán, Cohen az orrüregekben, Joäl a' vizellő-hólyag takonyhártyáján találták, és Helfft szigorú górcsővizsgálatok után a' takonyhártyák nyálkabőre lehámlását bebizonyitotta, egy szóval nincs a' testnek olly része, melly ezen kiüteglől szabad maradna, és igy bebizonyodik általánossága e' bajnak, melly fő székét a' külbőrön helyhezteti.

Bonyolódásai.

I. Torok-gögsiplob. Rilliet és Barthes szerint, noha némelly orvosok ezen lobot a' vörheny lényeges részének tekintik, mint bonyolódást veszünk fel annál is inkább, mivel vannak olly esetek, mellyekben a' torok, vagy gögsiplobnak nyoma sincs. Ezen bonyolódás ha kis foku, majdnem minden gyógyítás nélkül

a' fő baj eltüntével megszünik, de ha nagyobb fokra lép, legveszedelmesebb kisérője a' vörhenynek; és néha járványosan uralkodik a' fő bajjal; illy járványt irt le Huxham, mellynek 1772-ben számtalan egyén áldozatjává lön, utána Gueretin épen olly ártékony járványt vigyázott meg 1841-ben a' Maine és Loire-i osztályban.

II. Nátha, — ritkábban csatlakozik ugyan a vörhenyhez, és járványos eredetünek látszik lenni; de bármi csekélynek lássék is magában véve ezen bonyolódás, majd mindenkor szomoru elöjele a' szóban levő betegségünknek.

III. Vizkórok. Vieusseux és Méglin szigoru visgálataik által tétettek figyelmetessé az orvosok a' bőrvizkórnak a' vesék betegségeivel való szövetkezése felett a' vörheny után, ez, tudniillik a' bőr-vizkór (Anasarka) leggyakoriabb ugyan, de más részeiben a' testnek sem hiányoznak vizes letételek, és ezek vagy egyszerre lépnek fel, mint igen veszedelmes bonyolódások, vagy részletesen egyik a' másikát követi, és csak a' jobban kifejlödö nyavalyának jele.

A' mi a' kifejlődést illeti, majdnem valamennyi gyermekorvosok abban egyeznek meg, hogy második és harmadik hétben legnagyobb a' hajlam a' vizkórok támadhatására, akkor tudniillik: midőn a' lehámzás virágzik, és fő okul a' meghütést és a' vesék fehérnyés elfajulását állitják fel. Ezen vizkórok rögtöni lefolytuk lázosak és láznélküliek, vagy lassu lefolytuak lázzal, és láz nélkül nem ritkán tapasztaltatnak.

IV. Agyvelö, bántalmak, - béllob, - tüdő, - és hörglob, - savós hártyalobok, - más kiütegek 's a' többi, ritkább bonyolódásai a' vörhenynek.

Hatása más betegségekre, mellyek' lefolyta alatt támad.

A' mi ezen tulajdonát illeti a' vörhenynek, az némelly betegségeket sulyosít, másokat ellenben könnyebbit, végre némellyeket végképen kizár, és csak lehámlása után térnek ismét vissza; az elsőkhöz tartoznak a' hártyás lobok a' torokban és gögsipban, a' másodikhoz a' tüdőlob, a' harmadikhoz a' váltóláz. A' mi pedig a' gümőkort illeti, azzal soha meg nem egyezhet, és igy csak ollyan egyéneket támad meg: kik vagy nem gümőkórosak, vagy abból kigyógyultak.

J ó s l a t.

Valamint a' kanyarónál, úgy a' vörhenynél is a' kiüteg magában nem veszedelmes, de bonyolódásai évenkinti tapasztalás szerint számtalan áldozatokkal töltik a' sírboltokat.

Ha a' láz mérsékelt, a' toroklob csekély, a' kiüteg nem heveny lefolytú, az agyvelő bántalmai vagy hiányoznak, vagy csekélyek, gyógyulást reményleni lehet; de ha ellenkező lefolytu, sőt ha a' toroklob heveny, hártyás kiizzadással mutatkozik, 's a' mi legrosszabb, ha az orrüregre elterjednek, vagy hagymázos tüneményekkel lép fel, igen szomorú az előremondás. Ha járványosan uralkodik, mindenkor a' járvány nemtőjéhez kell alkalmazni jóslatunkat, mert néha majd minden bonyolódások hiányoznak, máskor ellenben olly sulyosak, hogy alig menthetni meg a' legnagyobb szigorúsággal intézett gyógymód mellett is a' megbetegedett egyéneket.

Ha mind ezeken által megy a' beteg, a' vizkóroktól, mint felebb említém, még mindenkor tarthatni a' lábbadási időszakban.

O k a.

Legfőbb okát ezen bajnak, majdnem valamennyi orvosok a' ragályban helyhezik, és pedig mentől ritkább a' ragályos anyag, annál előbb hat a' kis egyénekre, noha néha a' ragályt bebizonyitni, vagy kikutatni lehetlen.

A' mi az időt illeti, melly alatt a' ragály hat az egészséges egyénekre, még bizonytalan; de annyi igaz, hogy sokkal hamarabb hat, mint a' himlő ragálya.

Rilliet és Barthez szerint, néha egypár óra után látni a' ragálynak hatását; de általánosan 3—13 napi tartózkodás után a' kórházban látták fejlődni a' ragály felvétele tüneményeit. Említenek azonban néhány betegeket, kiknél 15—40 napon fogott a' ragály, és ezekről olly nyavalyát tesznek fel, melly a' ragállyal ellenszenvvel viseltetik.

Második okul a' járványt lehet felvenni, és ez alkalommal az egyének korát, mert noha 3—10 évig leggyakoriabb a' baj, mégis 6—10 esztendős korig jobban ki vannak téve az egyének a' járvány dühének. A' mi a' nemet illeti, a' fiukat gyakoriabban bántja a' leányoknál, végre az egészség állapotját tekintve, mindenkor egészséges egyéneket előbb támad meg, mint betegeket, noha nincs egy gyermeki nyavalya, mellyel ne szövetkezhetnék, kivéve a' gümőkórt, mellyel soha meg nem egyez, és igy, mintegy útmutatóul szolgálhat, hogy, vörhenyes betegünk jelen állapotban a' gümőkórtól ment.

Gyógymód.

Ez elögátlásira, — az egyszerü, — és bonyolódott vörheny' gyógyitására osztható. A' mi az elögátlást illeti, számtalan szereket ajánlottak minden korban az

orvosok kérdéses kiütegünk ellen; igy: hánytató, hashajtó szerek némelly orvosoktól, másoktól ásványsavanyok, részint belsőképen, részint gőzalakban füstölésül ajánltattak. Römhild hideg vizzeli, Volf boreczetteli mosdást használtak legjobb sikerrel. Dähne olaj-bedörzsöléseket külsőleg, és egyidőben ezen külső szerrel belsőkép, Plummer porait jó hatással használta, ezt Kreysig egy gonosz járványu vörhenynél igen dicséri; végre Németországban halhatatlan Hahnemann ajánlotta a' maszlagos nadragulyát, ez méltán legnagyobb figyelmet érdemel, és noha vannak, kik annak hatását tagadják, mások ellenében, kik azt igen magasztalják; minekutána még egy eddigi használt és ajánlott szernek sincsen annyi hiteles adata, mint az imint emlitett kábitó növénynek, erről hogy kevessé többet szóljak, nem lesz felesleg.

Hahnemann, ki ezt először ajánlotta, föstvényét használja ezen szernek, és pedig egy cseppben 40 milliómad' részét egy szemernek, és ebből a' beteg korához képest, több vagy kevesebb cseppet adott, 24 cseppen fölül soha sem legjobb sikerrel.

Huffeland ezen szernek tagadhatatlan jótékony hatását bizonyitja, és további használatra felszólitja az orvosvilágot.

v. Velsen, kinek vénye következendő:

Rp. Extracti belladonnae
grana duo
Solve in
Spiritus vini rft.
drach. duabus.
D. Sign. kétszer napjában a' beteg kora szerint
5—10—15—20 cseppet bevenni.

247 egyénnél használta egy veszedelmes járvány alkalmával, és csak 13 betegedett meg, mellyből azt következteti, hogy ha nem is mindig, de nagyobbrészt megóvja a' kisdedeket a' ragálytól. Travenfeld 97 egyénnek adta ezen szert, és egy sem betegedett meg.

Ujabb védőji közé ezen előgátlási orvoslásnak tartoznak Feron, Hiérenart A. F. A. és Maclure, kik a' kábitó hatása által ezen szernek, az idegek képességét a' ragály' felvétele iránt megtompitva lenni gondolják. Ugyanezt Schlesier is elfogadja, de csak a' bárzsing' megkábitásában találja fő székét, a' nyavalya ellentálló erejének.

Burdach, ki 36 egyénnek adta ezen szert, tapasztalta könnyebb lefolyását a' bajnak, és csak kettőnek halálát.

Ezek, és több számtalan adatok, mellyeket a' helyszüke miatt ide sorolni felesleg volna, vannak feljegyezve orvosi könyveinkben; de ismét igen nagy tekintetü orvosok ezen szernek hatását vagy igen csekélynek vagy semminek, vagy végre: még kártékonynak is nyilatkoztatják; igy: Rittmeister, Wildberg, Muhrbech, Belitz, Heyfelden, Mombert, Mührendorf, Schmidt, v. Haselberg Kaminszky, Hildenbrannd-Valent, Seifert, Steimmig, Vedekind 's a' többi.

Ezeket előrebocsájtva kitetszik, hogy használata ezen szernek néha igen jótékony, néha pedig közömbös és igy Rilliet és Barthez szerint csak veszedelmesebb járványnál ajánljuk, mig a' tapasztalás annak használatát szigorúbban meghatározandja.

A' mi a' megjelent kiüteg' gyógyitását illeti, ha az egyszerü és szelid lefolytú, legjobb a' természetre hagyni annak gyógyítását, és csak a' történhető bonyolódásoknak mérséklett életrendszerrel kell ellentállani

Ha bonyolódások lépnének fel, ezeket, ha gyullasztók, hűtő szerekkel, mellyek közt az érvágás és nadályozás nagyobb számmal, legelső helyet foglalnak ezután a' hashajtó szerek, végre ha a' kiüteg elkésnék vagy megjelenvén eltünni látszanék, akkor izzasztó szereket, és pedig Henke által ajánlott vényt legjobb sikerrel használjuk; melly következendő:

Rp. Aquae Sambuci
Unc. quatuor.
Spiritus mindereri
drach. duas.
Vini Antimon. Huxh.
drach. semis.
Syrupi rubi idaei
Unc. semis.
M. D. Sig. 2. óránkint 1. evő kanállal
bevenni.

Az életrendszer a' betegség lefolyta alatt legszigorubb legyen, és csak lábadási időszakban engedhetünk lassu átmenetet szokott ételekre; de ezen időszakban 6—8 hétig a' meghűtés, vagy hidegebb levegőbeni tartózkodás legszigorubban tilalmaztassék; mert igen szomorú utóbajokra, mellyeket felebb említettem, adnak alkalmat.

A' mi a' többi bonyolódások' gyógyítását illeti, azokat jellemök és székök szerint átalános orvosi tapasztalásokat követve gyógyitani minden orvostól legcsélszerübbnek látszatott; mind a' mellett ha tisztelt olvasóim' különféle bonyolódásokban, külön és külön ajánlott gyógymódokkal ismeretbe lépni kivánnának, nyiltszivüen nyilatkozó Rilliet és Barthez' magok tapasztalásából franczia nyelven, és Meissner Friedrich Lajos' sok gyüjtött adatokkal dús, német nyelven irtt munkáikat ajánlhatom.

Theses defendendae.

1. Diagnosis hydrocephali acuti est perquam difficilis.
2 In gravaminibus respirationis non solum pulmonum sed et cordis statum adminiculis acusticis investigare medicum rationalem oportet.
3 Infallibilia signa virginitatis non dantur.
4 Sola docimasia pulmonum pro determinanda morte vel vita infantis, — non sufficit.
5 Rubeola est tantum modificatio scarlatinae sub forma morbillorum.
6 Omnis gangraena stimulantibus tolli non potest.
7 Religione, humanitate, prudentia, medicus verus non caret.
8 Tutissima radicalis hydrocele operatio est transcissio tunicae vaginalis propriae
9 Aquae minerales Hungariae exteris, ubi fieri potest, sunt praeferendae.
10 Febris puerperalis non existit, sed dantur morbi puerperales.
